

สุลต่านบะห์โดร์ชาห์

สุลต่านบะห์โดร์ชาห์ สุลต่านบะห์โดร์ชาห์ (บะห์โดร์ชาห์) เป็นโอรสของสุลต่าน มันไซร์ชาห์ ได้ครองเมืองปัตตานี ในช่วง พ.ศ. ๒๑๑๖ - ๒๑๒๗ เป็นเวลา ๑ ปี ก็ถูก “ราชาบีมา” ลอบสังหารด้วยกริช เพราะต้องการแย่งราชบัลลังก์ แต่ราชาบีมาก็ถูก บริวารของสุลต่านบะห์โดร์ชาห์สังหารเช่นเดียวกัน สุลต่านบะห์โดร์ชาห์ไม่มีโอรส มี

เพียงพระธิดา ๓ องค์ คือ รាយายิเยา รាយายีวู และรាយายูงู ในหนังสือเรื่อง “ลังกาสุกะ ปาตานิ ดารุสสลาม” (เอ. ลอแมน และอาร์พิน บินดิ ๒๕๕๐ : ๖๘ - ๖๙) สรุปความ จากหนังสือดังกล่าวได้ว่า ราชามาชาตุร (สุลต่านมะห์โมร์ชาห์) เป็นโอรสองค์สุดท้ายของ สุลต่านมันโชร์ชาห์ที่ประสูติจากพระมเหสี ได้ครองราชย์ต่อจากสุลต่านปาเตะสยาม (ปาดิก สยาม) ในขณะที่มีพระชันษาเพียง ๑๐ พรรษาเท่านั้น ได้สร้างความไม่พอใจ แก่ขุนนาง จึงได้ยุยงให้ราชามีมา พระเชษฐา ที่ประสูติจากพระสนมวางแผนลอบปลง พระชนม์ ต่อมาราชามีมาเองก็ถูกขุนนางปลงพระชนม์เช่นกัน เมื่อไม่มีรัชทายาทที่เป็น โอรสจะสืบราชสันตติวงศ์ จึงมีการประชุมพิจารณาผู้ที่จะมาครองเมืองปัตตานี จาก พระธิดาทั้ง ๓ องค์ ของสุลต่านมันโชร์ชาห์ ในที่สุดรายายิเยา พระธิดาองค์แรกก็ได้ รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ปกครองเมืองปัตตานี

รายายิเยา ได้ปกครองเมืองปัตตานีในช่วง พ.ศ. ๒๑๒๗ - ๒๑๕๙ ซึ่งในสมัย ที่รายายิเยาปกครองเมืองปัตตานีด้วยพระปรีชาสามารถ บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก บ้านเมืองสงบสุข การค้าเจริญรุ่งเรือง พระนามของราชินีเยาถือชื่อเสียงขจรขยายไป ทั่วโลก กษัตริย์จากทวีปยุโรปและกษัตริย์จากเมืองต่างๆ ได้ส่งคณะทูตมาเชื่อม สัมพันธไมตรีกับเมืองปัตตานี โดยรายายิเยาก็ได้ส่งราชทูตไปยังเมืองต่างๆ เพื่อ เป็นการตอบแทนสัมพันธภาพ รวมทั้งเมืองสยามและเมืองญี่ปุ่นด้วย ทำให้ชาวญี่ปุ่นเริ่ม เข้ามาค้าขายที่เมืองปัตตานีเป็นครั้งแรก เรือสินค้าญี่ปุ่นได้เดินทางมาสู่เมืองปัตตานี อย่างไม่ขาดสาย รวมทั้งเรือสินค้าจากเมืองสยามก็เดินทางเข้ามาสู่เมืองปัตตานีที่เมืองสาย (อำเภอสายบุรี ในปัจจุบัน) การค้าดำเนินไปอย่างต่อเนื่องด้วยดี กษัตริย์สยามเรียก พระนามราชินีเยาว่า “พระนางเจ้าหญิง” โดยชาวเมืองปัตตานีก็ได้เรียกตาม แต่ออกเสียง เพี้ยนเป็น “รายาจาเย็ง” หรือ “นาซาเย” หรือ “นังจาเย”

รายายิเยา ทรงสนพระทัยปัญหาความเป็นอยู่ของพลศนิกร โดยการให้ขุดคลอง จาก “กรือเซะ” มุ่งไปทางทิศใต้จนถึงแม่น้ำปัตตานีที่ “เตอร์มันัง” (อยู่ในตำบล “เกาะมาวี” ต่อเขตกับ “ปรีกี” อำเภอ “ยะรัง”) เพื่อให้น้ำไหลมาตามคลองแห่งใหม่คือ คลอง “กะดี” ผ่านคลอง “กรือเซะ” แล้วไหลออกทะเลตรงกัวลารอ (กัวลารออยู่ในตำบล “ตันหยงลูโล๊ะ” อำเภอเมืองปัตตานีปัจจุบัน) ช่วยให้น้ำที่ไหลออกทางคลองกรือเซะเป็น น้ำจืด สามารถใช้น้ำเพื่อการเกษตรได้มากขึ้น

เมืองปัตตานีในสมัยรายายิเยามีชื่อเสียงไปทั้งโลกตะวันตกและโลกตะวันออก ทำเรือเมืองปัตตานีคับคั่งไปด้วยเรือสินค้านานาชาติ แม้แต่ฝรั่งเศสติดสินค้าก็ได้เข้ามา ค้าขายในเมืองปัตตานีเป็นครั้งแรกในสมัยนี้ เมืองปัตตานีขณะนั้นอุดมสมบูรณ์มาก

และยังเป็นศูนย์กลางการค้าที่ยิ่งใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางแห่งการลี้ภัยของวัฒนธรรมมลายู ต่อมาใน พ.ศ. ๒๑๔๘ ชาวสเปนได้เดินทางเข้ามาค้าขายที่เมืองปัตตานี และอีก ๕ ปีต่อมา ใน พ.ศ. ๒๑๕๓ ชาวยังกฤษได้เข้ามาค้าขายที่เมืองปัตตานีด้วย

รายาฮิเยาได้รับพระสมณนามว่า "มาริโอสม เกอ์รตมังกัน" อันเป็นนามที่ชาวเมืองปัตตานีเรียกรายาฮิเยา เมื่อครั้งเสด็จทอดพระเนตรการขุดคลองที่หมู่บ้านเตอร์มังกัน

รายาฮิเยาสิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๒๑๕๔ พระชนมายุได้ ๖๓ พรรษา พระองค์ไม่มีพระสวามี แต่เป็นผู้ปกครองเมืองปัตตานีที่พสกนิกรรักมาก และยังเป็นผู้ที่คนต่างชาติทั่วโลกรู้จักและยอมรับในความสามารถ

รายาปรี เป็นพระชนิษฐภคินี (น้องสาว) องค์ที่ ๒ ของรายาฮิเยา ครองเมืองปัตตานี ในช่วง พ.ศ. ๒๑๕๔ - ๒๑๖๗ ขณะขึ้นครองราชย์ รายาปรีมีพระชนมายุ ๕๐ พรรษาแล้ว เมื่อขึ้นครองราชย์ได้ประมาณ ๓ ปี ทรงเห็นว่าคลองที่ขุดจากหมู่บ้านเตอร์มังกันไปถึงกรือเซะ มีกระแสน้ำไหลแรงเซาะริมฝั่งที่ติดต่อกับพระราชวังทำให้เสียหาย ที่สำคัญคือน้ำในคลองกรือเซะกลายเป็นคลองน้ำจืดตามพระประสงค์ของรายาฮิเยา แต่มีผลเสีย คือ ทำให้ที่ดินบริเวณนาเกลือตรงชายทะเลไม่สามารถทำเป็นนาเกลือ คือ ผลิตเกลือไม่ได้ รายาปรีจึงมีรับสั่งให้สร้างเขื่อนกั้นน้ำที่ไหลมาจากด้านเหนือที่ไหลเข้าสู่คลองกรือเซะ เขื่อนนี้สร้างด้วยหิน จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า บ้านท่าหนบหิน หรือบ้าน "ตานะบาฮู" อยู่ในอำเภอมือปัตตานี

เกี่ยวกับเรื่องการหล่อปืนใหญ่ ๓ กระบอก ในพงศาวตฺรเมืองปัตตานี (เลขที่ ๓๘ ประวัติส่งมาจากกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๔๕๕) บอกว่าสร้างในสมัยที่เจ้าเมืองเป็นผู้หญิง เรียกว่า นางพระยาดานี ตำบลที่หล่อ คือ ริมบ้าน "กะสะ" (กรือเซะ) นายช่างที่หล่อปืน ชื่อ "เคียม แซ่หลิม" เป็นชาวชกเกี้ยน ได้ภรรยาเป็นชาวมลายูจึงนับถือศาสนาอิสลามตามภรรยา ปืน ๓ กระบอกมีชื่อว่า พญาตานี ศรีนครี และมหาเหล่าหลอ โดยหลิมโต๊ะเคียม (หลิมหรือลิม) ได้ทดลองยิงปืนใหญ่จนเสียชีวิตขณะทดลองยิงปืนกระบอกที่ ๓

รายาอุฏ เป็นพระชนิษฐภคินีองค์สุดท้ายของรายาฮิเยา ได้อภิเษกสมรสกับสุลต่านอับดุลมอฟูร แห่งรัฐปาหัง และนางได้ไปอยู่ที่ปาหังกับพระสวามีนานถึง ๒๘ ปี นางได้เดินทางกลับมาอยู่ที่เมืองปัตตานีเมื่อพระสวามีสิ้นพระชนม์ โดยได้นำพระธิดาชื่อ "รายากูนิง" กลับมาตามคำบัญชาของรายาปรีพระชนิษฐา ได้ปกครองเมืองปัตตานีในช่วง พ.ศ. ๒๑๖๗ - ๒๑๗๘

ในสมัยของรายาอูญ เมืองปัตตานีได้ทำศึกสงครามกับเมืองสยาม เนื่องจากกรุงศรีอยุธยาราชธานี เมืองสยามมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง“ออกญาศรีวรวงศ์” ได้ยึดอำนาจการปกครองจาก“พระเจ้าอาทิตย์วงศ์” ใน พ.ศ. ๒๑๗๓ แล้วสถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์มีนามว่า “พระเจ้าปราสาททอง” รายาอูญไม่ยอมรับพระเจ้าปราสาททอง จึงดลส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทอง อันเป็นเครื่องแสดงว่ามีความสัมพันธ์ไมตรี ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๑๗๗ กองทัพเรือจากกรุงศรีอยุธยาจึงได้ยกทัพเข้าสู่ปากน้ำเมืองปัตตานี ได้สู้รบกับกองทัพเมืองปัตตานี แต่ไม่สามารถเอาชนะได้จึงถอยทัพกลับไป เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๑๗๗ ต่อมาภายหลังได้มีการเจรจาเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกันใหม่ โดยทางเมืองปัตตานียินยอมส่งเครื่องราชบรรณาการแก่สยามเหมือนเดิม รายาอูญสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๒๑๗๘

รายากูนิง เป็นพระธิดาของรายาอูญกับสุลต่านอัปดุลมอฟฟุร แห่งรัฐปาหัง ซึ่งต่อมารายากูนิงได้เป็นชายาของ “ยังดีเปอร์ตุวันมุดอร์” โอรสเจ้าเมืองยะโฮร์ โดยยังดีเปอร์ตุวันมุดอร์ได้มาอยู่กับราชินีกูนิงที่เมืองปัตตานีด้วย รายากูนิงปกครองเมืองปัตตานีเมื่อปี พ.ศ. ๒๑๗๘

รายากูนิงทรงโปรดการกสิกรรมและพาณิชย์กรรม นางมีรายได้จากการขายพืชผลในอุทยานจนไม่ต้องใช้เงินของแผ่นดินเลย รายากูนิงเป็นเจ้าขององค์แรกที่ทำการค้าขายกับชาวต่างประเทศด้วยตนเอง ทรงจัดเรือสินค้าพร้อมกับต้นที่สนิท ให้นำสินค้าจากเมืองปัตตานีไปขายตามหัวเมืองต่างๆ บรรดาที่บัตันของรายากูนิงต่างได้รับสมญานามว่า “พ่อค้ารายา”

รายากูนิงได้รับเกียรติจากเมืองสยามเช่นเดียวกันกับรายาฮิยาด้วยการขนานนามว่า “พระนางเจ้าหญิง” หรือ “นางเจ้าหญิง” ราชินีกูนิงได้สานต่อสัมพันธ์ไมตรีกับเมืองสยามอย่างแน่นแฟ้น สิ่งที่ชาวเมืองปัตตานีชื่นชมรายากูนิงอย่างมาก คือ นางได้ยกทรัพย์สินที่นางหามาได้จากการค้าขาย และส่วนที่ได้รับเป็นมรดกตกทอดของนางให้เป็นของรัฐ รายากูนิงได้เดินทางไปเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับกรุงศรีอยุธยา เพื่อประสานรอยร้าวในศึกสงครามที่เกิดขึ้นในสมัยรายาอูญ

แต่ทว่าชีวิตสมรสของรายากูนิงในช่วงหลังกลับมีปัญหา เพราะพระสวามีไปติดพันหลงใหล “นางดั่งสิริต” นักร้องเสียงทองของราชสำนัก ภายหลังมีปัญหาต้องเลิกร่างกัน “ยังดีเปอร์ตุวันมุดอร์” พระสวามีและข้าราชการบริพารของพระสวามีต้องเสด็จกลับเมืองยะโฮร์ รายากูนิงจึงปกครองเมืองปัตตานีเองตามลำพัง โดยบ้านเมืองอยู่ร่มเย็นเป็นสุขตลอดพระชนม์ชีพของนาง รายากูนิงสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๒๒๒๔

(ค.ศ. ๑๖๘๖) ชาวเมืองปัตตานีขนานพระนามว่า "มัวโฮม บือซาร์" เนื่องจาก
รายากูนิ่งไม่มีรัชทายาท จึงทำให้ราชวงศ์ศรีวังสาที่ครองเมืองปัตตานีมาตั้งแต่ปี
พ.ศ. ๒๐๐๐ สิ้นสุดลงในสมัยของรายากูนิ่ง

หลังจากนั้นเจ้าเมืองปัตตานีปกครองโดยราชวงศ์อื่น ก็เปลี่ยนแปลงเรื่อยมา
หลายราชวงศ์ แต่ไม่มีเจ้าเมืองคนใดมีผลงานโดดเด่นเท่ากับสมัยราชวงศ์ศรีวังสา
การค้ากับต่างประเทศก็เสื่อมลง ชาวยุโรปเดินทางออกจากเมืองปัตตานีหมด คงเหลือแต่
พ่อค้าชาวจีน ญี่ปุ่น อินเดียและอาหรับเท่านั้น โดยในช่วงเวลาดังกล่าว ก็มักจะต้องทำ
ศึกสงครามกับสยามอยู่เนืองๆ จนในที่สุดใสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งตรงกับรัชกาลที่
๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ใน พ.ศ. ๒๓๒๕ กองทัพสยามได้เข้าตี
เมืองปัตตานีอีกครั้งและสามารถยึดเมืองได้ หลังจากนั้นการแต่งตั้งเจ้าเมืองจึงอยู่ใน
อำนาจของสยาม โดยมีเมืองสงขลาเป็นผู้กำกับดูแลเมืองปัตตานี